

*A szabad ország erejét
éreztem s felnéztem a napra:
Hazám a föld? Hazám a nép,
csak ő emelhet ily magosra.
Országot, népet — s mind ami
belül van már, szívembe fért el —
nem engedem kiirtani
magamból másként, mint a vérrel.*
(BENJÁMIN LÁSZLÓ: TAVASZ
MAGYARORSZÁGON)

SZABÓ FERENC

„AZÉ LEGYEN A FÖLD, AKI MEGMUNKÁLJA!” (A FÖLDOSZTÁS DÉL-ALFÖLDI TÖRTÉNETÉBŐL)

A népi demokratikus korszak s azon belül az 1945-ös földosztás történetére vonatkozó kutatások a Tiszántúl déli felében és a Duna—Tisza közén hús esztenedeje történt eseményeknek kiemelkedő szerepet tulajdonítanak. Megérdemelt figyelem ez, mert az országban mindenfelé lezajlott földreform jelenségei, problémái ezen a vidéken élesebben, sűrítettebben jelentkeztek, más tájegységekhez mérve sokkal határozottabban megfoghatóak a földosztás politikai hatásai, nagy eredményei és bizonyos nehézségei is.

A mai Békés, Csongrád és Bács-Kiskun megyék területének felszabadulás előtti gazdasági és társadalmi életét minden tekintetben a feszültségek, ellentétek jellemezték. Itt terpszkedtek — hogy csak a legnagyobbakat említsük — a latifundiumokban testet öltött, mozdíthatatlannak látszó magyar feudalizmus olyan „bástyái”, mint a kalocsai érsekség és a káptalan 70 000 holdas birtoka vagy a Pallaviciniek 40 000 holdnyi külön magánbirtalma. Velük szemben ugyanitt a kapitalizálódó parasztbirtokra alapozott, belterjes mezőgazdálkodás olyan erőteljes pontjai alakultak ki, mint Szeged, Makó, Kecskemét, Kalocsa kertkultúrája. Orosháza és Szentés környékének baromfitenyésztése. A belterjesebb vidékek társadalmi struktúrája is lényegesen más volt, mint a nagybirtokok súlyát nyögő területeké. A Dél-Alföldön negyedszázaddal ezelőtt, a családtagokkal együtt számítva, mintegy 400 000 földtelen napszámos és uradalmi cseléd állt szemben néhány száz nagy- és középbirtokossal. A földtelenség szorítása ezen a tájon talán még súlyosabb volt, mint az ország más vidékein. A népes mezővárosok, óriásfaluk (Vásárhely, Békéscsaba, Kecskemét, Orosháza, Makó, Kiskunfélegyháza, Szentés, Szarvas stb.) nagy kiterjedésű határában a föld túlnyomó része parasztkézen, igaz, főként a vagyonos parasztság kezében volt, s az önállóságot, biztosabb megélhetést jelentő föld után vágyakozó agrárproletárság csak a távolabb fekvő uradalmak birtokbavételére számíthatott. A népességhez mérve — az aránytalan birtokmegoszláson kívül — az elmaradott termelési technika, a hagyományos termelési szerkezet, a célszerűtlen településrendszer miatt és mellett kevés volt a föld. Így a parasztság egyes rétegei között feszülő ellentétek is élesebben mutatkoztak meg. Külön, speciális képletet jelentett a szegedi határban bevezetett bérleti rendszer is, melynek keretében a nagybirtokos város 45 000 holdat magas haszonbérért, busás jövedelemmel a Földhözragadt Jánosok részére adott ki.

Az agrárproletariátus egyre súlyosbodó földtelenségén számottevően nem tudott segíteni a Horthy-rendszer jó haszonnal végrehajtott „földreformja” sem. Ennek során a mai három megye területén (kerekített számokban) 57 000 föld-

telennek 120 000 kat. hold szántóföldet és 30 000 igénylőnek házhelyet juttattak. Átlagban alig két holdat kapott egy-egy juttatott! A „földreform” így nem is oldhatta meg a földkérdést.

Vidékünk, a Viharsarok földmunkásainak legjobbjai a múlt század vége óta az öntudatra ébredő magyar agrárproletárság legharcosabb elemei voltak. Az ellenforradalmi korszak nehéz éveiben az illegális kommunista párt szava is termékeny talajra talált a dél-alföldi földmunkásság körében.

A Dél-Tiszántúl és a Duna–Tisza köze déli felének fentebb kiragadott néhány vonása is mutatja, hogy ez a táj bonyolult összetettségű, sok ellentétől terhes viszonyai miatt különösen érdemes arra, hogy az itt lefolyt földosztás történetével behatóan foglalkozzunk. Ezúttal mindössze arra törekszünk, hogy a kérdés sokoldalúságát, néhány kiemelkedő vonását némileg megvilágítsuk, főbb eredményeit bemutassuk és értékeljük.

A DÉL-ALFÖLD PARASZTSÁGA A FÖLDOSZTÁST KÖVETELŐ TÖMEGMOZGALOM ÉLÉN

(1944. október–1945. március 15.)

Tájunk nagyobb városaiban, községeiben a jelentősebb harcok nélkül lezajlott felszabadulást (amely 1944. szeptember 23-a és október 31-e között történt meg) szinte azonnal az élet megindulása, a közigazgatás, a közellátás, a termelés megszervezése követte. A legtöbb helységben az illegálisban megedződött kommunisták vették kézbe a politikai és jórészt a gazdasági irányítást, gyorsan megalakultak a pártszervezetek. 1944. december elejére a többi demokratikus párt megszervezése is előrehaladt, a szegedi példát követve mindenfelé megalakultak a nemzeti bizottságok. Így széles tömegbázisra támaszkodó, rendkívül mozgalmas politikai élet indult meg, megkezdődött Magyarország új arculatának kialakítása, a népi demokratikus rend megteremtése.

A földmunkásságot és a szegényparaszságot az általános pezsdülésben elsősorban a földkérdés megoldása foglalkoztatta. A kommunisták — a Tanácsköztársaság jórészt elhibázott parasztpolitikájából okulva — már az illegalitás utolsó időszakában is a mélyreható földreformot követelték. Az MKP ennek szellemében a felszabadulást követő első megnyilatkozásaiban is a legsürgetőbb feladatok közé sorolta a földosztást. Az orosházi Népakarat 1944. október 15-i és a szegedi Népakarat október 23-i száma ennek adott hangot. Az orosházi kommunista pártszervezet már 1944. november 2-i jelentésében arról számol be, hogy a környéken „a gyökeres földbirtokreformot” hirdeti, s a szegényparaszság tömegeit ezzel a párt mögé sorakoztatta föl. A csongrádi „kirendelt polgári parancsnokság” (azaz a várost ideiglenesen irányító tanács) 1944. december 11-i ülésén is a földreformról beszélt az MKP szónoka.

A földosztás napirendre tűzését a kommunistákhoz közelálló közlő Erdei Ferenc mély történelmi okfejtést adó cikke követte először. („A földreform történelmi szüksége”, Dél-magyarország, 1944. november 26.)

Ezek voltak a felszabadult Magyarországon a földreformot akaró tömegmozgalom előzményei, a földosztásról szóló első megnyilatkozások! A földparasztkézbe adásának szükségességét, a földosztásban tetést öltő, nagy történelmi igazságszolgáltatás jogosságát a többi demokratikus párt sem vitatta. A megoldás módjára, főként pedig az igénybevétel alsó határára és a végrehajtás időpontjára nézve azonban — az elvi ellentétek kifejeződéseként — nagyon is különböztek az elképzelések. A polgári pártokban az elodázást és a mérsékelt igénybevételt kívánó hangok sem voltak jelentéktelenek. 1944. végén, 1945. elején még eldöntetlen volt, hogy a megvalósítandó földosztás minden tekintetben radikális lesz-e vagy mérsékeltbb keretek között zajlik le.

Ebben a légkörben az MKP-nek és a vele e tekintetben teljesen együttműködő Nemzeti Parasztpártnak a földmunkásság tömegeinek felvonultatására volt szüksége, hogy a követelés erejével a mielőbbi, radikális földosztás ellenzőit a földkérdés gyors megoldásának elfogadására tudja kényszeríteni. E lendületes, erőteljes sugárzó tömegakció, a magyar falu szegénységének első harcoss kiállása a demokratikus Magyarország mellett, Békés, Csanád és Csongrád megyék parasztságának történelmi érdeme. E területen kívül a Nagykunságban és Debrecen környékén bontakozott ki szélesebben a földosztást követelő népmozgalom.

Az agrárproletariátus akaratát a Nemzeti Parasztpárt 1945. január 14-én nyilvánosságra hozott földreformjavaslata foglalta egybe. Utána egy héttel, január 21-én jelent meg az MKP csatlakozó nyilatkozata. E két dokumentum lett a nincstelen földmunkás tömegek harci programja. 1945. január 13-ától kezdve egyre szaporodó népgyűléseken, nemzeti bizottsági üléseken tárgyalták meg, s a szellemüket sugárzó memorandumokat szövegeztek. Az MKP Szegeden működő dél-magyarországi titkárságának kezdeményezésére, összehangolt időpontban, szervezeten január végén, február elején számos küldöttség érkezett a Viharsarokból — lovas kocsikon, katonai autókra kapaszkodva, tehervonatokon meghúzódva — Debrecenbe, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormánytól a földreformra vonatkozó rendelet mielőbbi kiadását követelje. A legnépesebb küldöttségek Orosháza, Gyula és Makó környékéről indultak. A népgyűlések közül az alábbiak voltak a legkiemelkedőbbek: Hódmezővásárhelyen január 13-án, Orosházán január 14-én és 28-án, Békéscsabán január 21-én, Makón és Gyulán január 28-án. A küldöttségjárás a miniszterelnök február 18-i szegedi látogatása alkalmával is folytatódott. Itt Sándorfalva, Rösztke, Pusztaszer, Kistelek, Tápé és Szeged-Alsótanya földmunkásságának követői emeltek szót a földreform érdekében.

A rendeletet és az ország más vidékeit jóval megelőzve, tájunk parasztsága politikai kezdeményező készségének bizonyosságaként több helyütt sor került a népi földosztó szervek, előkészítő bizottságok megalakítására is. Kalocsán még januárban megszervezték a földigénylő bizottságot a kommunista pártszervezet keretén belül. Ennek a szervnek kellett gondoskodnia az elhagyott birtokok megműveléséről is. Január 27-én Tótkomlóson, február 1-én Orosházán és Kondoroson, február 22-én Makón, 25-én a Duna melletti Tass községben, március 8-án Mezőberényben határozta el a helyi nemzeti bizottság a földosztó bizottság föllállítását vagy a kiosztásra kiszemelt nagybirtokok számbavételét, a földhöz juttatandók összeírását. Több községben (pl. Csorváson is) a földmunkás szakszervezet járt az élen ebben. Jelentős szerepe volt a földosztás politikai előkészítésében a Dél-Alföld demokratikus sajtójának is, amely január derekától kezdve számos cikkben sürgette az új honfoglalás mielőbbi megvalósítását. Kiemelkedően fontosak voltak ebből a szempontból is Szirmai István vezércikkjei a Dél-Magyarország hasábjain. (1945. január 19, február 18.) A Nemzeti Parasztpárt javaslata és az MKP csatlakozó nyilatkozata is az újságok révén jutott el először a tömegekhez. A Makói Népjúrság, a Vásárhelyi Népe, az Orosházi Hírek, a Bajai Hírlap, a Kalocsa és Járása és a szentesi Magyar Alföld szintén lelkes hangon írt a fentebb vázolt tömegmozgalomról.

A Dél-Alföld földmunkásságának jó része felkészülten várta a március 15-én elfogadott és 17-én kiadott kormányrendeletet „a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról”.

A FÖLDOSZTÁS VÉGREHAJTÁSA, AZ ÚJ HONFOGLALÁS

A kormányrendelet híre még a kiadás napján eljutott erre a tájra. A végrehajtásra vonatkozó utasítás március 18—22-én jutott el a területünkön működő főispánokhoz, nemzeti bizottságokhoz. A szovjet hadsereg által rendelkezésre bocsátott repülőgépeken, teherkocsikon hamarosan megérkeztek a nyomtatványok, röpiratok és plakátok is a rendelet szövegével, ismertetésével. A demokratikus közigazgatás lovas futárok, kerékpáros küldöncök útján azonnal továbbította őket az egyes községekbe. Megérkeztek a földművelésügyi minisztérium kiküldötteiként a fontos szerepet játszó megyei és járási kormánybiztosok is, akik túlnyomórészt tetterre kész, jó irányító készségű kommunisták voltak. Több fiatal értelmiségi is kiemelkedő munkát végeztek közöttük. (Györfly-kollégisták, műszaki egyetemisták stb.)

A következő napok lázas tevékenységét, a szegényparasztság tömegeinek forradalmi lendületét alig lehet pontról pontra követni, a fennmaradt források hézagosságak, az írásba fektetés másodlagos fontosságú volt. Néhány dátum mégis érzékelteti a nagy pezsdülést.

A rendeletet több helységben először a nemzeti bizottság ülése tárgyalta meg, s elfordult, hogy ekkor került sor a földigénylő bizottság tagjainak kijelölésére

is. Másutt — s ez volt az általánosabb — a földigénylők gyorsan összehívott gyűlése alakította meg a helyi földosztó szervezetet. A nehezebben mozduló községekben a közgazgatás bábáskodása mellett jöttek létre a bizottságok. Kiskunhalason 1945. március 16-án, Szentesen és Mindszenten 23-án, Kecskeméten 25-én, Csongrádon és Kötegyánban 26-án alakult meg a földigénylő bizottság. Ezek az időpontok elsősorban a Viharsarokra, a mozgalmi hagyományokkal bíró, öntudatosabb helységekre jellemzőek. A Duna—Tisza köze kisebb községeiben jórészt csak április első felében, helyenként csak április vége felé sikerült a földosztó szervezetet életre hívni. A helyi bizottságok igénybevételi javaslatait elbíráló megyei földbirtokrendező tanácsok alakulása március utolsó 6—8 napján történt meg. (Makón pl. 25-én, Kecskeméten 28-án.) A községi és városi bizottságokban, különösen pedig a megyei tanácsokban, a kollektív tárgyalásokon is fontos szerep jutott a bekerült kommunistáknak, parasztpárti és földmunkás szakszervezeti tagoknak, elsősorban az igénybevételi kérelmek kellően alátámasztott megalkotásában és a javaslatok törvényes, de mégis osztályharcos szemléletű megítélésében. A gyors és hatékony, politikailag is megfontolt intézkedéseket nagyban elősegítették az ellenőrzés céljából több járásban és városban (pl. Sarkadon, Csongrádon, Orosházán) megszervezett „repülőbizottságok” is.

A helyi földosztó szervek első dolga az elkobozható és megváltható birtokok számbavétele és az igénylők összeírása, majd elbíralása volt. Napokon át, éjszaka is dolgoztak a bizottságok, hogy mielőbb felterjeszthessék jóváhagyásra az igénylők és a részükre juttatható holdak listáját. A megyei tanácsok gyorsan, bürokrácia mentesen felülvizsgálták a javaslatokat, s hamarosan megindulhatott a kiosztás.

Pusztaszeren, a Pallavicini-uradalom területén, került sor az országos földosztás ünnepélyes megkezdésére 1945. március 29-én, az urak földjét végre parasztkézbe adó, új honfoglalás jelképeként. Kecskeméten április 1-én, Csanád megyében Püspökkelén (Maroslelén) április 3-án ütötték le megyei ünnepség keretében az első karókat. Április huszadikáig a kiosztandó földek nagyobb része a juttatottak birtokába került, elsősorban Békés, Csanád és Csongrád megyékben. A Duna—Tisza közén több helyütt ugyanilyen gyorsan lezajlott a földek kimérése, Bács-Bodrog megyében és a Duna mellett azonban általában lassúbb volt a tempó. Április végére a föld birtokba adása lényegében lezajlott a Dél-Alföldön, a földreformmal érintett területek 80—90%-a a földtelen vagy néhány holdas nadrágszíjparcellán tengődő parasztok jogos tulajdonába került. A mi vidékünk ezzel országosan az elsők között állt. A nyugat-dunántúli megyékben alig tartottak a földosztás kezdeténél, amikor tájunkon már befejezett, visszavonhatatlan tény volt a nagybirtokrendszer forradalmi széttörése. Kisebb területek, később jóváhagyott birtokok kimérésére, szórványos juttatásokra hónapok múlva, 1948-ig sor került még.

A földek kimérése legtöbbször helyen a legegyszerűbb formában, lécből készült öllel, jobb esetben húzólánccal, néha csak lépéssel történt meg. A későbbi pontos mérnöki kijelölés számottevőbb eltérést mégis csak néhány községben tapasztalt.

A juttatott földek ünnepélyes helyszíni átadása az addig nemegyszer bizalmatlan, kissé hitetlenkedő nincsteleneket végleg a népi demokrácia, a földreformért küzdő kommunisták és szövetségeseik oldalára állította. A mezsgyekarók leverésekor, a birtoklevelek átadásakor százezrek fogadták meg a kiosztott föld és az új Magyarország megvédését a visszaszorult reakció bármilyen támadása ellen. A csorvási földigénylő bizottság elnöke — a hangulatra jellemzően — a birtokba adás alkalmával arra kérte a juttatottakat, hogy „ha valaki a földjük sarkába vert karókat avatatlan kézzel ki akarná húzni, azt ott a helyszínen verjük agyon”.

Nagy segítséget adtak a földosztás gyors végrehajtásához a helyi szovjet katonai parancsnokságok is. Nemcsak járművek biztosításával (Veres Pétert, az országos tanács elnökét repülővel hozták Mezőhegyesre pl.), írógépek kölcsönzésével (Makón a megyei tanács így kezdhette meg a munkát), hanem főként állandó érdeklődésükkel, tanácsaikkal. Püspökkelén a Csanád megyei földosztás ünnepélyes megkezdésekor egy szovjet tiszt is beszédet mondott. A mezőhegyesi földosztás megindításában sokat segített Csekminyov kapitány, a makói szovjet parancsnokság tisztje is.

Az igazsághoz tartozik persze az is, hogy nem ment mindenütt olyan simán és lendületesen a földreform végrehajtása tájunkon, mint az eddig elmondottak

alapján általánosítani lehetne. A januári megmozdulásokban kezdeményező szerepet játszó városokban, községekben az öntudatos földmunkások azonnal jelentkeztek a földért, és bárak voltak az igénybevételi javaslatoknál is. A volt nagy uradalmak cselédségét — a kalocsai érseki uradalom, a Pallavicini-birtok és Mezőhegyes cselédségének példája is mutatja — számos helyen érezhetően fékezte az évszázadok óta, nemzedékeken át belévert, belerögződött alázat, nehezebben mozgultak, biztatásra volt szükségük, alig voltak mozgalmi hagyományaik. A megmaradt gazdatiszteknek néhány helyen hangadó szerepet engedtek a földigénylő bizottságokban, nehezebben szokták meg, hogy önmagukat irányítsák. A cselédség jó része attól félt, hogy a szűköss, de mégis biztos megélhetési lehetőséget a bizonytalan önállósággal kell fölcserélnie. A közigazgatásban s a különféle mezőgazdasági szakigazgatási és érdekvédelmi szervezetekben is akadtak megbúvó reakciós elemek, akik nem egy alkalommal akadályozni vagy félresiklatni próbálták a földosztás megvalósítását. A háború még nem fejeződött be, voltak, akik az urak és a németek visszajövetelétől tartottak. A félelem itt-ott lassabban oldódott, táplálta a sutgó rémhírterjesztés is. Akadt nem egy olyan község, mint Kövegy, ahol „az igénylők között nagy volt a bizalmatlanság, mert egyes lelkiismeretlen emberek elriasztották őket az igényléstől azzal, hogy egy-két év múlva úgyis elszedik tőlük a földeket. Ezért a jogos igénylők kétharmad része a földigényléstől visszalépett és semmi rábeszélésre nem volt hajlandó földet igényelni” — írja az egykorú jelentés. Diós Sándor elvtárs, a Csanád megyei Földbirtokrendező Tanács volt elnöke mondta el, hogy mennyire bátoratlanok voltak a cselédek Püspökkelén is. Az ünnepélyes kiosztás napjára az embereket a községházához hívták össze, de a megadott időpontra csak kevesen gyülekeztek. Amikor a megyei tanács tagjai megérkeztek, cigánybanda kísérete mellett indultak ki a földekre. Azok az igénylők, akik nem mertek még a községházához menni, a kapuk fölött, a kerítésekben át lesték az indulást. Amikor a bizottság már a falu szélén járt, egyre inkább fölbátorodtak, s mire a menet kívül jutott a községen, már jelentősen megszorodott. Az előre elkészített mezsgyekarót a kabátjuk alatt rejtgették a félénkebbek. Először a szántóföldnél jóval értékesebb hereföldet kezdték osztani, hogy kedvet csináljanak. Így azután sikerült megkezdeni a kimérést. A nagy kezdet napjának emlékeztetésebbé tételére este nagy vacsorát tartottak, ahová az egész falu hivatalos volt, még a katolikus pap is.

Már a földreform végrehajtásának kezdeti szakaszában is gondot jelentett s később még súlyosabbá vált a Dél-Alföld legnagyobb problémája: a jogos igénylők számához mérve kevésnek bizonyult az igénybe vehető és kiosztható föld. A kimérések megindulásakor a megyei tanácsok és az országos tanács sem tudtak teljesen tisztázni a rendelkezésre álló földekről, s nem mindig lehetett kellően érvényesíteni az arányosság elvét. A községek kis hányadában az igénylők nagyobb részét ki lehetett elégíteni, általában azonban csak félig volt elég a föld a jogos igényekhez viszonyítva. Ez utóbbira példa Szentes város esete, ahol 1945 augusztus végéig a 2345 igényjogosult közül csak 468 kaphatott földet. Hasonló volt Békés község helyzete is, ahol 2580 jogos igénylő közül 1823-nak 1945 júliusáig nem jutott föld. Békéscsabán 1654 igénylőből csak 679, Kiskunhalason 1498-ból csak 845 kapott juttatást ugyanezen időpontig. Makó, Orosháza, Hódmezővásárhely, Szarvas, Kiskunfélegyháza, Kecskemét hasonló földtelenséggel küzdött. A családonkénti juttatás alsó határát a jobb minőségű földek esetében többnyire 3 holdban határozták meg, s ehhez adtak családtagonként további 1–1 holdat. A rendelkezést a végrehajtóit az a helyes elv vezette, hogy ennél kisebb területtől nem lehet megélni, s kevesebb juttatás mellett a földmunkás továbbra is bér munkára kényszerülne. A földreform életképes parasztbirtokokat akart teremteni.

Mivel sokan maradtak, akiknek az igazságos és körültekintő mérlegelés alapján sem jutott föld, a földigénylő bizottságok — az igénylők nyomásának engedve — minden lehetőséget megpróbáltak a földszerzésre, több helyütt a rendelet ellenére igénybe vették a meghagyásra ítélt úri földeket is. Békéscsabán, Kiskunhalason és másutt emiatt később fel is akarták oszlatni a bizottságot a felsőbb szervek, de az igénylők harcos kiállással megvédték választott képviselőiket. Az igénybe vehető földek körül a szomszédos községek között többször ellentétek támadtak. Békéscsaba igénylői részére pl. Doboz, Békés és Újkígyós területéből kellett volna földet átadni a megyei tanács akarata szerint. A határozatot azonban nem lehetett

végrehajtani, mert a doboziak ásóval-kapával felszerelve kivonultak a község határára, és nem engedték be a csabaiakat – mint Nagy Károly elvtárs, a Békés megyei Földbirtokrendező Tanács volt elnöke elmondotta.

A juttatásból kimaradtak számára a Dunántúlra település lehetősége is fennállt. A telepítési akciót 1946-tól kezdve bonyolították le, sajnos, elég rosszul, lélektelelenül, emiatt a telepesek nagyobb része visszajött, nem találta meg a számítását. A földmunkások egyébként sem szívesen váltak meg eredeti lakóhelyüktől, s csak a kimaradtak töredéke vállalkozott az áttelepülésre. Külön nehéz problémát jelentett a kitelepített, Baja környéki volksbundisták helyére költöztetett alföldi telepesek sorsa, amely igen éles politikai küzdelmekkel is járt. A volksbundisták igazolási eljárása elhúzódott. A németek még el sem mentek, amikor a telepesek már megérkeztek, s gyakran nehéz küzdelmet kellett vívniuk. A földosztásból kimaradtak gondjait csak a fokozottabb iparosítás teremtette munkalehetőség, a városokba, iparvidékekre vándorlás és a mezőgazdaság belterjessé válása oldhatta meg.

A földhiányból következő nehézségek mit sem változtatnak a földreform történelmi jelentőségén. A földosztás gyors lebonyolítása során a földmunkásság nagy tömegei járták ki a mozgalmi élet iskoláját. A földigénylő bizottságok a kiosztások elvégzése után a juttatottak érdekvédelmi szervezeteivé lettek. Csorváson rendszeres politikai tájékoztatókat tartottak. A juttatottak egysége, ereje különösen a „Földet vissza nem adunk!” jelszó alatti, 1945 ősztől kezdve kibontakozott mozgalomban mutatkozott meg.

A későbbiek szempontjából feltétlenül kiemelését érdemel, hogy a juttatottak körében vidékünkön már az első hónapoktól kezdve több szövetkezési kísérletről és eredményről tudunk. A legelső még a földreformrendelet előtti időszakból való: 1945. március 2-án az Orosháza melletti Zselénszky-birtok cselédei bejelentették, hogy a számukra kiosztandó területen szövetkezeti művelést akarnak bevezetni. Csorváson már a birtokba adáskor elhatározták az újjgazdák, hogy közösen végzik el a gépi munkákat, majd 1945 augusztusában gépszövetkezetet alakítottak. A volt Pallavicini-birtok gépeiből, Algyőn, 1945 áprilisában jött létre hasonló szövetkezet. Vidékünk két legeredményesebb gépszövetkezete Kalocsán és Békésen működött. Mindkettő 1945 derekán alakult, s jelentős gépparkkal rendelkezett. A kalocsait a földművesszövetkezeti szervezés helytelen értelmezése szüntette meg. A gépszövetkezetek jelentősége főként abban volt, hogy az anyagi nehézségekkel küzdő újjgazdák részére olcsó szántást tudtak végezni.

A FÖLDOSZTÁS SZÁMSZERŰ EREDMÉNYEIBŐL

Írásunk keretében csak 1945 ősziig kísértük figyelemmel, rendkívül vázlatosan, a földosztás dél-alföldi történetét. A későbbi eseményekről, a föld körüli éles politikai harcokról, az 1947–48-ban megtörtént telekkönyvezésről, a házhelykérdésről, az újjgazdák gazdasági és politikai helyzetéről, az UFOSZ megalakulásáról és tevékenységéről, a kisbérlőkérdésről terjedelmi okok miatt nem szólhatunk. Az eddig elmondottakhoz a számszerű érzékeltetés kedvéért még hozzá kell tennünk, hogy – 1947-es adatok szerint – vidékünk megyéit, az igénybe vett terület nagyságát tekintve, a földreform a következő arányokban érintette: Bács-Bodrog megye területének 37⁰/₀-át, Békés 27⁰/₀-át, Csongrád 29⁰/₀-át, Csanád 27⁰/₀-át és Pest megye 26⁰/₀-át. (A mai három megye területére számítva ez hozzávetőleg 600 000 kat. holdat jelent.)

A kiosztott területre nézve végleges adatok nem állnak rendelkezésre. A juttatottak számát azonban pontosan ismerjük az 1949-es népszámlálás alapján. (A kutatók jó része ennek abszolút pontosságában sem hisz!) – (Ennek adatait a mai közigazgatási beosztás szerint lásd a 249. lapon.)

A földosztás nagy változást hozott tájunk parasztságának társadalmi struktúrájába. A földmunkásság, a nincstelenség számát alaposan csökkentette, s megnövelte a kisközségeket. A földreformmal indult meg parasztságunk alapvető átalakulása, amely napjainkban jut el a befejezésig.

Megye	Földhözjuttatottak száma	Számuk a lakosság összességének %-ában	Házfeljuttatásban részesültek
Békés	39 220	8,4	11 554
Csongrád	26 660	6,2	3911
Bács-Kiskun	36 979	6,3	3456

A jelentősebb városok hasonló adatai:

Város	Földhözjuttatottak száma	Számuk az összlakosság %-ában kifejezve
Szeged (a régi nagy határral!)	6859	5,2
Békéscsaba	778	1,7
Hódmezővásárhely	1336	2,5
Makó	1938	5,7
Szentes	715	2,2
Orosháza	966	3,1
Kiskunfélegyháza	836	2,3
Kiskunhalas	993	3,1
Baja	569	2,0
Kalocsa	807	7,0
Kecskemét	3431	3,9
Csongrád	660	2,7
Gyula	594	2,5

Tanulmányunk megírásához elsősorban az eredeti forrásokat, főként a szegedi, gyulai, szentesi és kecskeméti Állami Levéltárban őrzött iratanyagot használtuk föl. A szövegben említett, egykorú lapok áttanulmányozását is elvégeztük, néhány visszaemlékezés adatait is hasznosítottuk. Az itt külön nem hivatkozott dokumentumok legfontosabbjait a közeljövőben megjelenő országos forráskiadványban (Az 1945-ös földosztás iratai. Szerk.: Hársfalvi Péter, Jenei Károly, Karsai Elek, Szabó Ferenc. Bev.: M. Somlyai Magda. Kosuth Kiadó) találhatja meg az olvasó.

Kosztá Rozália: Földosztás